

ԾՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊ. ԳԱԼՍՏՅԱՆ

«ՀՈՎՆԱՆԻ ՆԾԱՆԸ»

Հովնան մարգարե հիշված է Ավետարանի մեջ իբրև «ՆԾԱՆ» երկու կարևոր երեւոյթներու. նախ՝ իբրև «նշան» Հիսուսի հարության. (Մատթ. ԺԲ 40): Երկրորդ՝ իբրև «նշան» ԱՊՍԾԽԱՐԱՆՔԻ: Փարիսեցիներ և դպիրներ «երկինքեն նշան մը տեսնել» կուգեն Հիսուսեն, որ հետևյալ խիստ պատասխանը կուտա անոնց. «Այս չար սերունդը նշան կուգէ. և երկինքեն ուրիշ նշան պիտի չտրվի ասոր բացի Հովնանի նշանեն: Զի ինչպէս որ Հովնան նշան մը եղաւ ճիշտագիտութեամբ, նույնպէս պիտի ըլլա նաև Մարդու Որդին (Քրիստոս) այս սերունդին...: Նիւնիտացիներ պիտի դատապարտեն այս սերունդը, որովհետև ապաշխարեցին Հովնանի քարոզութեամբ. և ահա Հովնանեն ավելի մեծը կա այստեղ» (Ղուկ. ԺԱ 16 և 29—32):

Մենք կգործածենք մեր գրութեան վերնագիրը այս վերջին իմաստով:

Հովնանի պատմութիւնը առհասարակ ծանոթ է որպէս հետաքրքրական հեքիաթ մարդու մը, որ կկլանվի փիշապ ձուկի մը կողմէ, որմէ սակայն ողջ դուրս կուգա երեք օրեր հետո: Հակառակ սակայն իր այս համեմատ երևոյթին այս պատմվածքը իր մեջ կպարունակէ Հին Կտակարանի կրոնա-քարոյական և ընկերային բարձրագոյն ուսուցումներէն մեկը, և հետևաբար Հովնանի

գրքին հեղինակը արժանի է դրվելու քովիկը Եսայի և Երեմիա մարգարէներու, որոնք իրավամբ նկատված են Հին Կտակարանի կրոնական ուսուցման բարձրագոյն կատարները: Գիտնական անձնավորութիւն մը, որ ավելի քան հարյուր անգամ կարդացած է զայն, ըսած է. «Երբ կմտնեմս այս գիրքին հանն կոշիկներդ քու ոտքերեդ. որովհետև հողը որուն վրա կկենաս՝ սուրբ է»:

Նախքան մտնելը այս պատմվածքի խորհրդածութեան մեջ, անհրաժեշտ կնկատենք արտահայտվիլ ընդդէմ նախապաշարումի մը և սխալ տեսակետի մը, որ զգալի կերպով տարածված է լայն շրջանակներու մեջ: Ոմանք կկարծեն թէ Հին Կտակարանը լոկ ուրոյն ժողովուրդի մը պատմութիւնը, կրոնքը և իմաստասիրական ու քարոյական մտածումները պարունակող մատչան մըն է. հետևաբար, կեզրակացնեն անոնք, ի՞նչու այնքան մեծ կարևորութիւն տալ անոր, և ի՞նչու կոչել զայն «Սուրբ Գիրք»:

Տարակոյտէ վեր է, թէ Հին Կտակարանը կպարունակէ Իսրայելի ժողովուրդին կյանքին և կրոնքին պատմութիւնը. սակայն բացահայտ է միաժամանակ, թէ ս. Գիրքին նպատակը լոկ այդ ժողովուրդին պատմութիւնը ներկայացնել չէ: Այս իրողութիւնը կհաստատվի հատկապէս Աստվածաշունչի

շարունակողը և իրականացնողը եղավ Հին Ուխտի մեջ ստեղծված ընկերային տիպարին, այս անգամ համամարդկային տարողությամբ:

Պետք է հաստատել, որ Աստվածաշունչի «ընտրյալ ժողովուրդը» երկինքեն իրեն տրված աստվածային պատգամները ոչ միայն ինք լրիվ չգործադրեց, այլ նաև չկրցավ հեթանոսներուն ավանդել: Ընդհակառակը շարունակ հակամետ եղավ մարգարեներու ցույց տված սրբության և արդարության շափողներեն դուրս գալու և իյնալու կոապատության մոլորության մեջ: Հրեա ժողովուրդի այս անհավատարմական հակումները տիրականորեն մատնանշված են քրիստոնյա նորածին եկեղեցիի առաջին մեծ քարոզիչներեն Ստեփաննոսի կողմեն: «Գործք ստաբելոց»-ի մեջ պահված իր պատմական մեծ ճառին մեջ կրես ան.

Մովսես Աստուծոմե ընդունեց կենդանի պատգամներ մեզի տրվելու համար, սակայն մեր հայրերը չուզեցին հնազանդիլ անոր, ու մերժեցին զայն և իրենց սրտով ետ եգիպտոս դարձան... և շինեցին (ոսկե) հորթը և կուռքի զոհ մատուցին»: Ու մեծ քարոզիչը իր հույակապ խոսքը կավարտե ասպես. «Նստապարանոցներ և սրտով ու ականջով անթլփատներ, դուք շարունակ սուրբ Հոգիի հակառակ կկենաք, ինչպես արդարև ըրին ձեր հայրերը: Մարգարեներեն ո՞ր մեկը հավածեցին ձեր հայրերը, և սպանեցին զանոնք որոնք կանխագուշակեցին զայուստը Արդարին (Մեսիային, Քրիստոսին) ո-

րուն մատնիչները և սպանողները եղաք դուք, որ հրեշտակներու միջոցով օրենքներ առիք և չպահեցիք զանոնք» (Գործ. Է 38—41 և 51—53):

Գերության ընթացքին և անկե հետո, այսինքն նախ քան Քրիստոս Զ և Ե դարերուն, հրեաներ թեև իսպառ բուծվեցան կոապատության ախտեն, բայց մյուս կողմեն դարձան մոլեռանդ օրինապաշտներ, լեցված գորավոր հակակրությանը հանդեպ հեթանոսներու: Աստուծո համամարդկային պատգամները ծրարեցին իրենց նեղմտության վարշամականներու մեջ և թաղեցին զանոնք իրենց հորինած հազարամեկ ավանդություններու և մանր օրենքներու մեջ, «Միթրան»-ներու և «Թելմուտ»-ներու մեջ, և չուզեցին ոչ իրենք հաղորդ դառնալ, ոչ ալ հեթանոսները բաժնեկից դարձնել իրենց մեծ մարգարեներու լուսամիտ գաղափարներուն:

Հրեա լայն մտածողներեն շատեր հավանաբար նշմարած պիտի ըլլային այս նոր և նույնքան վտանգավոր շեղումը. բայց համարձակություն չէին օգար մատնանշելու վտանգը, քանի որ հակաժողովրդական պիտի ըլլար նման ցուցմունք մը: Ի վերջո Իսրայելի մեծ մարգարեներուն արժանավոր մեկ ժառանգորդը՝ աստվածային ներշնչումը զգաց իր մեջ գրելու Հովնանի գիրքը, և առակի մը ձևին տակ մատնանշելու այն պիսալ մտայնությունը, որուն գերին դառնալ սկսած էր Իսրայելը, պատմական իր գերությունե հարձեն հետո:

ՀՈՎՆԱՆԻ ԳԻՐԲԸ ԱՍՏՎԱԾԱԾՈՒՆԶԻ ՄԵՋ

Հին Կտակարանի գիրքերը կարելի է բաժնել երեք խումբերու.

ա.—Պատմական գիրքեր.

բ.—Բանաստեղծական և իմաստասիրական գիրքեր.

գ.—Մարգարեական գիրքեր:

Հովնանի գիրքը վերջին խումբին մեջ դրված է. սակայն իրականին մեջ համադրությունը կրնա նկատվիլ երեքին, քանի որ երեքեն ալ տարրեր կան իր մեջ: Նախ ամբողջ գիրքը պատմվածք մըն է ծայրե ի ծայր. ուրիշ խոսքով՝ մարգարեի մը արկածներուն պատկերացումն է: Երկրորդ, անոր միջին մասին մեջ կմտնե սաղմոս մը, այսինքն հոգևոր բանաստեղծություն մը: Երրորդ, ամբողջ գիրքը կուտա մարգարեական պատգամ մը, այսինքն կրոնա-քարոջական մեծ ճշմարտություն մը:

Հովնան գրքին հերոսն է քան թե՛ հեղինակը, ինչպես են արդարև, օրինակ, Հեսու, Հոուր, Հուդիթ և նմանները, որոնք իրենց

անունը կրող աստվածաշնչական գիրքերուն գլխավոր դեմքերն են և ոչ՝ գրողները: Ստույգ է թե Հովնան անունով մարգարե մը կհիշվի Աստվածաշունչի Դ Թագավորությանց ԺԴ 25-ին մեջ, սակայն ոչ մեկ քացահայտ ապացույց կա, թե այդ Հովնանը եղած ըլլա այս գիրքին հեղինակը: Ընդհակառակը ա. Գրոց մասնագետներ կպնդեն, որ այս գիրքը գրված է հրեական պատմական գերությունեն կամ աքսորեն հետո, այսինքն Զ—Ե դարերուն նախքան Քրիստոս. մինչդեռ Դ Թագավորությանց մեջ հիշված Հովնանը ապրած է մ. Ք. 770-ական թվականներուն:

Հակասություններով լեցուն նկարագիր մըն է Հովնան, ճիշտ իր պատկանած ժողովուրդին պես: Աստուծո պատգամ կստանա «քարոզելու Նինվե մեծ քաղաքին մեջ», ինչ որ հաճելի չեկավ իրեն: Սակայն փոխանակ իր անարժանությունը կամ անկարողությունը պատճառ բռնելով հրաժարելու

նման առաքելութենե մը, ինչպէս փորձեցին ընել Մովսէս և ոմանք մյուս մարգարեներեն, Հովնան դիմեց արտասովոր միջոցի մը. «Փախչիլ Աստուծոն ներկայութենեն»: Ուստի Յաֆա նավահանգիստը իջալ, նալ վարձեց փախչելու համար «Թարսիս», որ կնկատուէր այն ատենական ծանոթ աշխարհի հեռավորագոյն մասը, հարաքերաբար Պաղեստինի: Այս կետեն կսկսին Հովնանի արկածները, որոնք տեղի կունենան չորս տարբեր վայրերու մէջ՝ հետաքրքրական դրամայի մը չորս կարճ տեսարաններով:

1.—ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

Հովնան Թարսիս կփախչէր խորհելով որ իր Աստուծոյն իշխանությունը կտարածուէր լոկ Իսրայէլի երկրին վրա, և հետևաբար չէր հասներ այնքան հեռու տեղերը, և ինք ազատ կըլլար Անոր հետապնդումէն: Գըրքին հեղինակը սակայն քայլ առ քայլ կփորձէ սրբագրել Հովնանի սխալ և նեղմիտ գաղափարները: Նախ կտրվեցնէ թէ Աստուծոն իշխանությունը կտարածուի ամենուրեք, թե՛ անշունչ տարրերուն և թե՛ շնչալիւր արարածներուն վրա:

Ուստի Հովնան հագիւլ հեռացած էր իր երկրեն, երբ «Տերը սաստիկ հով մը հանեց և մեծ մրրիկ մը եղալ ծովուն վրա, և նալը խորտակվելու վտանգին ենթարկվեցաւ»: Երբ ամեն ոք երկյուղի և տագնապի մատնուված էր, Հովնան քաշված նալի խորշը՝ խոր քունի մէջ թաղված «կխորդար»: Նավապետը մշտեց Հովնանի կողին, արթնցուց զայն, ու կէս հանդիմանական շեշտով ըսաւ անոր. «Հերիք է խորդաս, ելիր, դուն ալ աղոթէ քու Աստուծոյդ, թերևս քու Աստվածդ ազատե գնեզ և չկորսվիք»: Գրքին մեջ ոչինչ ըսված է, թէ Հովնան աղոթեց՝ կամ ոչ. իրողությունը այն էր, որ ծովը տակալ առ տակալ ավելի կատաղի կդառնար և ալիքները նավուն մէջ կխուծեին: Մարդիկ ի վերջոյ այն եզրակացության եկան, թէ մեղավոր մը կար իրենց մէջ, որուն պատճառով այս անակնկալ փոթորիկը փրթած էր իրենց գլխուն: Ուստի կդիմեն այն ժամանակներու հատուկ միջոցի՝ հանցավորը գտնելու համար: «Վիճակ նետեցին և վիճակը Հովնանին ելաւ»: Հովնան պատմեց ամեն բան առանց վերապահության:

Տեսարանի տագնապալի այս կետին մեջ տեղ կուգան թե՛ նավաստիներու և թե՛ Հովնանի մարդկային գովելի գիծերը: Վտանգը հաճախ կեղբայրացնէ մարդերը, որչափ չընեն անդորրությունը կամ խաղաղությունը: Նավաստիներ, որոնք հեթանոսներ են, այսինքն ըստ հրեական տեսության անխիղճ և անաստված մարդեր, հասկնալով հանդերձ որ իրենց գլխուն եկած այս փորձան-

քին պատճառը Հովնանն է, անմիջապէս ծով չեն նետեր զայն. այլ ազնվաբար կուգեն իմանալ խորհուրդը նաև «Աստուծոն ծագեն իմանալ խորհուրդը նաև» (Այժմ ի՞նչ ընային), ու կհարցնեն անոր. «Այժմ ի՞նչ ընային», ու կհարցնեն անոր. «Այժմ ի՞նչ ընային»: Ու մեջտեղ կելլէ Հովնանի գրեթէ միակ դրական գիծը իր պատասխանին մէջ. «Բռնեցեք զիս և ծով նետեցեք, և ծովը պիտի դադարի իր ալեկոծութենէն, որովհետև գիտեմ թէ իմ պատճառովս եկած է այս մեծ մրրիկը ձեր վրա»:

Արդարև ասպետական է Հովնանի արտահայտած ոգին. բայց չի դադարի հակասական ու հեզմական լինելէ: Այս մարդը չուզէր հեթանոսներուն քարոզության երթալ, որպէսզի անոնք կորուստի մատուլին. բայց այժմ այդ միևնույն մարդը պատրաստակամություն կհայտնէ ինքզինքը գոհել ուրիշ հեթանոսներու համար...: Հովնանի ասպետական առաջարկը կդիմագրավի նույնքան ազնիւ վերաբերմունքով հեթանոս նավագներու կողմէ: Ասոնք իրենց գերագույն ճիգը ի գործ կդնեն նալը դեպի ցամաք դարձնելու: Կուգեն իրենց հետ ազատել նաև Հովնանը: Ու լակոնականորեն կմիջամըտէ գրքին ժուժկալ հեղինակը. «Չէին կըրնար»: Ի վերջոյ նավաստիներ դիմեցին Հովնանի Աստվածին և ըսին. «Քալ լիցի, Տեր, որ կորսվինք այս մարդուն պատճառով. բայց մյուս կողմէ կխնդրենք որ մեր ընկերքը մարդասպանություն չհամարեն. քանի որ դուն այսպէս ուզեցիր և այսպէս ըրիր»: Եվ բռնեցին Հովնանը և ակամա ծով նետեցին: Փոթորիկը որքան անակնկալորեն ելած էր, նույնքան հանկարծական ձևով իջաւ: Մարդիկ երկյուղով և երախտիքով լեցվեցան Հովնանի Աստուծոյն նկատմամբ և ի նշան շնորհակալության Անոր գոհեր մատուցին և ուխտ ըրին որ ավելի մարդավարի կյանք պիտի վարեն այս ազատումէն հետո: Այստեղ կիջեն վարագույրը առաջին տեսարանին:

2.—ԿԵՏ ԶՈՒԿԻ ՓՈՐԻՆ ՄԵՋ

Երկրորդ տեսարանը տեղի կունենա ամենն անակնկալ վայրի մը մէջ: Հովնան ծով նետվելէն հետո «Աստուծոն հրամանով» կկանգնի կետ ձուկի մը կողմէ: Այս տեսարանը ամբողջությամբ մեծախոսություն մըն է առ Աստված ուղղալ: «Նեղությանն մէջ Տիրոջ աղաղակեցի ու Ան լսեց ինձի»: Այս խոսքը ոչ միայն առաջին տողն է չափաբեկական այս աղոթքին, այլ նաև խոսքումն է այս սաղմոսի ամբողջ իմաստին: Մնացալ տողերը բանաստեղծական ու պատկերալից նկարագրությունն է մարգարէի «նեղության» և Աստուծոյ «լսված ըլլալու» երախտագիտության:

Այս աղոթքին մեջ ամենեն տարօրինակ երևույթը սակայն այն է, որ Հովնանի կողմից գղջումի ոչ մեկ արտահայտություն կա, գործված անհնազանդության համար: Ամբողջությամբ ցավագին աղաղակ մըն է «դժոխային» վիճակի մատնված ըլլալուն և ուժգին փափաք մըն է անկե դուրս գալու և «Տիրոջ Տաճարը անգամ մըն ալ տեսնելու»: «Հոգիս իմ մեջ նվաղեցաւ. բայց աղոթքս պիտի հասնի Քեզի Քու տաճարիդ մեջ»: Տակավին կշարունակե իր մտքին մեջ գամված մնալ այն գաղափարը թէ Աստված աղոթքները կլսե լոկ իր Երուսաղեմի սուրբ տաճարէն, որուն մեջ կբնակեր Ան ըստ հրեական նեղմիտ տեսակետին: Կընդունի որ տրվածը պատիժ մըն էր իրեն. բայց երբեք մեղանշած ըլլալու և դարձի գալու արտահայտություն չկա Հովնանի այս աղոթքին մեջ: Վերջավորության՝ թէն մեր թարգմանության մեջ կա սա խոսքը. «Այլ ես ի ձայն օրհնութեան եւ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ մատուցից պատարագ», սակայն գլխազըրյալ բառը կպակսի եբրայական բնագրի՝ և անկե կատարված բոլոր թարգմանությանց մեջ: Բաց աստի՝ «խոստովանութիւն» իր գրաբար առումին մեջ անպատճառ մեղքի խոստովանություն չի նշանակեր. այլ Աստուծոյ փառքը և մեծությունը հայտարարելն ալ «խոստովանութիւն» է. և այս իմաստով գործածված է մեր թարգմանության մեջ: Սաղմոսը կավարտի, դարձյալ ըստ եբրայական բնագրի, «Տեառն է Փրկութիւն» խոստովանությամբ: Ու արդարեւ տրված պատիժը բալ համարելով Աստված կփրկե զայն. «Տերը կհրամայե վիշապ ձուկին որ թքնէ զայն ցամաքի վրա»:

3.—ՆԻՆՎԵԻ ՄԵՋ

Լույս աշխարհ գալեն հետո՝ Աստված վերադարձն կհրամայե Հովնանին երթալ և քարոզել Նինվեի մեջ: Հովնան թեւ չկամ՝ բայց կհամակերպի այս անգամ աստվածային հրամանին ու կերթա Նինվե: Կբարոզե հրապարակե հրապարակ, փողոցե փողոց: Լոկ մեկ նախադասություն է իր ամբողջ քարոզը. «Երեք օրեն (ըստ եբրայական բնագրի՝ քառասուն օրեն) Նինվե պիտի կործանի»: Չկա ոչ մեկ հորդոր ապաշխարանքի, չկա ոչ մեկ հուսադրական կամ պայմանական խոսք, որ եթե ապաշխարեն, պիտի ազատին: Այլ նույն ժխտ, չկամ, միօրինակ և դատապարտող հանկերգը... Նինվե պիտի կործանի»:

Ու տեղի կունենա անակնկալ հրաշքը: Եվ նինվեցիներ հավատացին Աստուծո... պահեցողություն հայտարարեցին. քուրձ հազան՝ մեծամեծներն մինչև իրենց փոք-

րիկները: Ուրեմն գրչի երկու ժուժկալ հարվածով գրքին հանճարեղ հեղինակը մեզի կպատկերացնէ այն հոգեկան հեղաշրջությունը, որ կկատարվի այս գեղի, ապականված ու քարոյապէս դատապարտալ աշխարհաքաղաքին մեջ, Հովնանի ակամա քարոզությամբ: Հաջորդող տողերը նույնքան ճարտար, զուսպ և բանաստեղծական մանրամասնություններն են կատարված հոգեփոխության, որ եզրակացության կբերվի սա հավաստումով. «Աստուծո աղաղակեցին սրտով և մտքով, ու դարձան իրենց չար անապարհներն և իրենց ձեռքով գործված անօրենություններն և ըսին. «Ով գիտե, գուցե միտքը փոխե Աստված և հրաժարի իր սաստիկ բարկութենէն և չկորսվիք»:

Տեսալ Աստված այս հրաշքը և ի գործ չդրալ իր սպառնալիքը:

Տեսալ Հովնան այս հոգեփոխությունը «և սաստիկ տրտմեցալ ու խտովեցալ»: Ու աղոթքի ձևին տակ գրեթէ դառնությամբ Աստուծո երեսին տվալ բան մը, որ իրականին մեջ Աստուծո փառքը կկազմեր. և մեջտեղ հանեց իր իսկական դրդապատճառը նման առաքելութենէ մը խուսափելուն. «Ով Տեր, այս չէ՞ր պատճառը իմ Թարսիս փախչելուս. որովհետև գիտեի թե ողորմած ես դուն, գթած, երկայնամիտ ու քաղումողորմ. և կհրաժարիս մարդոց գլխուն չարիք բերելէ»: Ու Հովնան իր հաջողության գազաթնակե տին վրիպած մարդու մը ամբողջ վհատությամբ Աստուծոյն խնդրեց վերջ տալ իր կյանքին: Ու Աստված ինչպէս ներած էր ամբարիշտ քաղաքին, ներող աչքով նայեցալ նաև Հովնանի այս մեղադրելի կուրության, և կես հանդիմանական ու կես հեզմանական ձևով հարցուց. «Արդարեւ շատ տրտմած ես...»: Եթե ուզեիք այս խոսացալ ու լալոնական հարցումը իջեցնել մեր հասարակ խոսակցության ձևին և քչիկ մը բանալ անոր ծալքերը, պիտի ըսեիք. «Հովնան, կյանքիդ մեծագույն հաջողությունը ունեցար. նմաններդ, որոնք կորուստի դատապարտված էին, քու քարոզությամբդ ազատագրվեցան. ուստի պետք չէ՞ր որ դու ալ ուրախանայիր: Կվայելէ՞ր քեզի այդ կախ երեսը, այս մարդոց դարձի գալուն առիթով...»: Որքա՞ն կհիշեցնէ Հովնանի ընթացքը Անառակ որդիի առակին երեց եղբոր ունեցած հոգեվիճակը: Աստուծո նշանակալից հարցումը սակայն ազդեցություն չգործեց Հովնանի վրա: Նինվեն չէր կործանած. այդ պատճառով սուտ մարգարե եղած ըլլալու հիմար գաղափարը կայրեր զինքը...: Հովնանի այս տրտում տրամադրության վրա կիջեն վարագույրը պատմվածքի վերջըներ տեսարանին:

4.—ՀՈՎՆԱՆ ԵՎ ԴԴՄԵՆԻՆ

Հովնան տակավին տարված էր հեթանոս քաղաքը կործանված տեսնելու սևեռյալ մտածումով: Ուստի վերջին տեսարանը երբ կբացվի, կտեսնենք զայն, որ ելած է քաղաքեն դուրս քարձրադիր վայր մը. և որովհետև չափազանց տաք էր՝ չոր ճյուղերն կազմըված հապճեպ հովանի մը սարքած է իր գլխուն վերև և անոր ներքև նստած կապսեթ տեսնելու թե «ի՞նչ պիտի պատահեր քաղաքին»:

Քանի որ Հովնան չէր կրցած հասկնալ Աստուծո նշանակալից հարցումին տարողությունը, Աստված դիմեց գործնական միջոցի մը հասկցնելու համար իր միտքը: Հրամայեց որ մագցոդ դռմենի մը բուսնի մեկ գիշերվան մեջ ու քարձրանա Հովնանի շինած հովանիին վրա, «զովացնելու համար զայն տաքության իր տառապանքեն»: Հովնան առավոտ կանուխ հրճվանքով տեսավ դռմենին և ժպտեցավ առաջին անգամ ըլլալով՝ իր առաքելության ելնելե ասդին: Արդարև շուտով զգալի եղավ դռմենիին զովարար ազդեցությունը, և սիրտ կապ մը ստեղծվեցավ իր սրտին մեջ դռմենիին նկատմամբ, որ իր միակ մխիթարությունը եղած էր իր անհաճո առաքելության ամբողջ ընթացքին, և ընդդեմ ցերեկի դժոխային տաքին:

Հաջորդ գիշերը Աստուծո հրամանով որդի մը կծեց արմատները դռմենիին: Առավոտ երբ արթնցավ Հովնան, տեսավ, որ դռմենին

թառամած էր արդեն: Կացությունը ավելի վառքարացավ, երբ տապախառն խորշակ մը ելավ և իսպառ ցամքեցուց դռմենին: Խեղճ մարգարեն գրեթե կխեղդվեր տաքեն. «Ոգին կքաղվեր»: Տագնապալի այս կացությունը անգամ մը ևս կրկնել տվավ իրեն նախապես ըրած հուսահատական իր արտահայտությունը. «Ավելի լավ է մեռնիլ, քան՝ ապրիլը»: Ու Աստված ալ իր կարգին կրկնեց իր խորհրդավոր հարցումը. «Արդարև չա՞տ տրտմած ես դռմենիին վրա»: Ու Հովնան անաբազրելի մարդու մը կամակորոշյալմբ պատասխանեց. «Այո, շատ տրտմած եմ. մեռնելու աստիճան»:

Ու հաջորդեց Աստուծո շնորհաց հարվածը. «Դուն կմեղքանաս այն դռմենիին, որուն վրա ոչ մեկ աշխատանք թափած ես, ոչ ալ՝ ունե խնամք տարած. որ գիշեր մը բուսավ և մյուս գիշերը կորավ: Ես ինչպե՞ս չմեղքանամ Նինվեի պես մեծ քաղաքի մը վրա, որ կբնակին ավելի քան տասներկու բյուր մարդիկ, որոնք չեն կրնար զանազանել իրենց աջը՝ ձախեն. ու այնքան շատ անասուններ»:

Գիրքը կվերջանա այս կտրուկ պատգամով: Այնքան պարզ ու թափանցիկ էր թելադրանքը, որ ոչ թե Աստուծո մարգարե մը, այլ՝ ամենեին հասարակ ընթերցող մը անգամ պիտի կրնար հասկնալ և իրավունք տալ Աստուծո, որ խնայած էր Նինվե քաղաքին, տեսնելե հետո անոր բնակիչներուն անկեղծ ապաշխարանքը:

ՀՈՎՆԱՆ ԵՎ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Առակ կամ այլաբանություն մը կնկատենք մենք Հովնանի պատմվածքը: Երբ ընդունինք այս տեսակետը՝ այն ատեն գրքին դեմ հարուցված բնախոսական և այլ առարկություններ ինքնին կհարթվեն և ՀՈՎՆԱՆԻ ՄԱՐԳԱՐԵՆԻ ԺՅՈՒՆԸ կվերածվի գրական ու կրոնական գլուխ-գործոցի մը: Մարդիկ առակներուն մեջ գիտական կամ բանական շարահարություն չեն փնտրեր. այլ՝ միտք և իմաստ: Ի՞նչ ըսել կուզե առակը. այս է հիմնական հարցումը առակ մը արժևորելու: Օրինակ, չենք հարցնել թե աղվեսը կամ ագռավը կխոսի՞ն. ընդհակառակը հաճույքով և հետաքրքրությամբ կհետևենք անոնց «խոսակցության», գիտնալով հանդերձ թե անոնք չեն խոսիր: Անոնց վերագրված խոսքերուն կամ արարքներուն մեջեն կնշմարենք մարդկային գովելի կամ պարսավելի բարքերը:

Հոգեբանական իրողություն է, որ մեկին հանցանքը կամ թերի կողմը մերկապարանոց իր երեսին զարնելը, զայն սրբագրելու կամ սխալը մատնանշելու դիտավորությամբ,

հաճախ չի ծառայեր իր նպատակին, և կրնա մինչև իսկ հակառակ արդյունք տալ: Բայց եթե մեղքը կամ սխալ մտայնությունը առակի մը կամ օրինակի մը ձևին տակ ներկայացվի, ընդհանրապես հասկանալի և երբեմն ալ ընդունելի՝ մինչև իսկ սրբագրելի կըլլա եկեղեցական կողմն: Ծանոթ է Դավիթ թագավորին գործած ծանր մեղքը, և Նաթան մարգարեին կողմն օրինակով մը զայն իրեն ներկայացնելու ճարտար կերպը, որ Դավիթ անգիտակցաբար ինք կուտա իր դատավճիռը (Բ. Թագ. ԺԲ գլուխ): Նույն կերպը կիրարկեց նաև Հիսուս ձաղկելու համար հրեա մեծամեծներու բարոյական կուրությունը և Հին Կտակարանի Ուխտին հանդեպ իրենց անհավատարմությունը: Օրինակ, Այգեաթերի (Մատթ. ԻԱ 33—46) կամ Կոչնատերի (Մատթ. ԻԲ 1—14) առակներով, որ արդարև անոնք «գիտցան, թե իրենց համար ըսված էր» այդ առակը:

Արդ, Հովնանի գիրքը նման նպատակ հետապնդող պատմվածք մըն է:

Թե արդարև հեթանոսներն ալ ի վերջո

պիտի արժանանային աստվածային շնորհներով՝ նախատեսված և հաստատված էր Հին Կտակարանի մեջ: Նախ Աստվածաշունչի առաջին էջերում մեջ կհիշվին արդարև, որոնք ապրած են նախքան «Երբայեցի» ժողովուրդի մը ծագումը. Աբել, Սեթ, Ենոք (Ծննդ. Ե 21)՝ Նոյ, Մեղքիսեդեկ (Ծննդ. ԺԴ 18—20)՝ հրեա չեն բառին ազգագրական իմաստով: Բաց աստի Աստված կխոստանա Աբրահամին, որ «Բու սերունդովդ պիտի օրհնվին երկրի բոլոր ազգերը» (Ծննդ. ԻԲ 18): Այլուր ըսված է. «Բոլոր ծայրերը աշխարհին պիտի հիշեն և պիտի դառնան Տիրոջ և բոլոր ազգերու տոհմերը քեզի երկրպագություն պիտի ընեն» (Սղմ. ԻԱ 28):

Այս ուղղությամբ ավելի հատկանշանական են Եսայի մարգարեի պատգամները: Աստված խոսքը ուղղելով Իսրայելի ժողովուրդին կըսէ. «Թեթև պաշտոն մըն է քեզի համար իմ ծառա ըլլալը, լոկ Իսրայելի ցեղերը կանգուն և կենդանի պահելու նպատակով... Քեզ հեթանոսներու համար լույսի մը պիտի վերածես, որպեսզի իմ ՓԼԿՈՒԹՅՈՒՆԸՍԸ ԲԱՏԱՆԻ աշխարհի հեռավորագույն ծագերը» (Ես. ԽԹ 6): Ուրիշ խոսքով, Իսրայելի կոչումն էր նախ մարմնավորել այն «ԾԱՌԱՆ», զոր այնքան սրտագրավ կերպով նկարագրած է Եսայի մարգարեն, և ապա ըլլալ հեթանոսներու դարձին պատմաւ և առաջնորդ. «Հակոբ իմ ծառա է, օգնական պիտի ըլլամ անոր. ոգիս անոր վրա դրած էմ. հեթանոսներուն իրավունք պիտի ընե. անոր անունին հեթանոսներ պիտի հուսան: Ես, Տեր Աստված, կոչեցի քեզ և գորացուցի քեզ, որպեսզի «Ուխտ» ըլլամ ազգերու և լույս՝ հեթանոսներուն» (Ես. ԽԲ 1—6: Բղդ. նաև Ես. ԾԵ 4, 5 — Դան. Է 14 — Հովս. Բ 23 կն): Բայց այս բոլորը գրեթե մոռացության տրված էին, և Իսրայել ինքզինքը նկատած էր Տիրոջ ընտրյալը, որով միայն պիտի գբաղեր Աստված: Բոլոր մյուս ազգերը արժանի չէին Աստուծո ուշադրության: Հետևաբար գրեթե ոչ մեկ ճիգ չուր Իսրայելը իր ստացած լույսը տարածելու նաև հեթանոսներուն մեջ, այլ գրեթե գրվանի տակ պահեց. որովհետև ինքն ալ ակնկալված ավիով չօգտվեցաւ անկե, շարունակ իյնալով կոապաշտության մեջ և քարոյալեա մյուս ազգերեն շատ քիչ տարբերություն ցույց տալով:

Հատկապես գերությունն դարձին՝ (516 Վ. Ք.) Իսրայելը առավել լեցված էր հեթանոսաց հանդեպ դատությանը և ատելությանը: Արդարև այնքան շատ տառապանք բաշած էր այս ժողովուրդը օտարներեն, որ այլևս գրեթե ամբողջությամբ օտարատյաց դարձած էր: Այս ոգին հաճախ ուժգնորեն կերևի

աստվածներեն ոմանց մեջ, ինչպես նաև Եզր-Նեեմի գիրքերուն մեջ: Այս ոգին արձագանքները կսենք նաև Նոր Կտակարանի մեջ շատ տեղեր: Օրինակ, երբ Հիսուս օրին մեկը ջուր ուզեց սամարացի կնոջմէ մը, այս վերջինը զարմացած անոր երեսը նայեցաւ և ըսավ. «Դուն որ հրեա մըն ես, ինչպէս կրնաս ջուր ուզել ինձմէ, սամարացի կնոջմէ մը, քանի որ հրեաներ երբեք չեն խառնակիր սամարացիներու հետ» (Հովհ. Դ 9):

Խորականության և չկամության այս ոգին այնքան արմատացած էր այս ժողովուրդին մեջ, որ այլևս գրեթե մոռացության տված էր իր մեծագույն կոչումը, որուն համար Աստված ընտրած էր զայն. այսինքն նախ կենսագործել Աստուծո պատգամները իր կյանքին մեջ և ապա փոխանցել զանոնք ուրիշ ազգերուն: Այս երկու կետերուն մեջ ալ թերացած էր Իսրայելը: Ինքզինքը հեթանոսներեն հեռու կպահեր պիղծ նկատելով զանոնք:

Ի տես իր ժողովուրդի այս մեղմտության Իսրայելի լուսամիտ մարգարեներեն մեկը գրեց Հովնանի գիրքը ցույց տալու համար իր ժողովուրդի հակասականությունները, և հեթանոսներու հանդեպ իրենց բռնած ժխտական դիրքին հակառակ լինելը Աստուծո կամքին:

Այս գեղեցիկ գրականության հերոսը, Հովնան, նույնիքն Իսրայելի ժողովուրդն է: Երբ Հովնան դժկամություն կհայտնէ հեթանոս քաղաք մը քարոզության երթալու՝ սրտեն կխոսի ամեն հրեայի. որովհետև իր կացության մեջ ամեն հարազատ իսրայելացի պիտի ըներ այն, ինչ որ ըրավ Հովնան: Սակայն հեղինակը պատմությունը կբերէ այնպիսի ճարտար վերջավորության, որ ամեն հրեա կամաւ կամ ակամա զինաթափ պիտի ըլլար իր մեղմտութենէն, և իրավունքը Աստուծո պիտի տար, մինչև իսկ մեղադրելով Հովնանը իր այս կամակորության համար: Ուրիշ խոսքով իր իսկ դատապարտության վճիռը պիտի տար, առանց սակայն ունենալու Դավիթի քաջությունը ճանչնալու իր սխալը և սրբագրելու զայն:

Եթե Հովնանը Իսրայելն է, ո՞վ կամ ի՞նչ է կես ձուկը, որմէ կկլանվի ան: Վիշապ ձուկը Իսրայելի գերությունը կամ աքսորն է: Զուկի փորին մեջ Հովնանի շրթունքներուն վրա դրված ամեն մեկ նախադասությունը պատկերավոր և այլաբանական ակնարկություն է իսրայելյան գերության, զոր թեև «մեղության մեջ» և «դժոխային տառապանքով» անցուցին, բայց ի վերջո արժանի եղան Աստուծմէ «լավելու», գերութենէն դառնալու և վերաշինելու իրենց տաճարը զոր անգամ մըն ալ տեսնելու կարոտով կմաշէր Հովնան ձուկի փորին մեջ. (Բ 5, 8): Արդարև մար-

գաղտնական գիրքերուն մեջ գերությունը ներկայացված է պատկերովը վիշապին, որ թեն կուլ տվալ՝ բայց չկրցաւ մարսել Խարայեի ժողովուրդը: Կըսէ Երեմիա մարգարեն. «Կերալ զիս Նաբուգոդոնոսոր» (Խարայելը գերի վարող թագավորը): Կլեց զիս

(Խարայեի ժողովուրդը) վիշապի մը պէս» (Երեմ. ԾԱ 34): Ու Աստուած կ'պատգամէ. «Վրեժ պիտի լուծեմ Բաբելոնէն. և պիտի հանեմ անոր բերանէն իր կուլ տվածը» (Նույն. ԾԱ 44):

ՀՈՎՆԱՆ ԵՎ ՄԵՆՔ

Երբ մեր ժողովուրդը և Հովնանը դեմ-դիմաց բերել կ'փորձենք, մեր միտքը կուգան առաջին առիթով երկու պարագաներ, ուր արդարեւ Հովնան մասնավոր կերպով մտած է մեր կյանքին և մշակույթին մեջ: Առաջինը Աղթամարի եկեղեցիի պատին վրա քանդակված Հովնանի պատկերացումն է, որ միաժամանակ ներկայացուցիչն է մեր մանրանկարային արվեստին բազմաթիվ նույն պատկերացումներուն, որոնց մեջ ան վիշապ ձևան երախը կ'ենտրին: Հնութենէն մեզի եկած քիչ պատկերներ այնքան խոսուն և գրավիչ են, որքան այդ քանդակը: Արվեստի գործ մը հաջողած է կըսենք, երբ դիտողին ուշադրությունը ամբողջությամբ իր վրա կ'էտրոնացնէ և հուզական վիճակ մը կըստեղծէ մարդու մեջ: Արդ, Հովնանի Աղթամարի պատկերացումը իր պարզության, նախնականության ու խոշոր գիծերուն մեջ այդ է որ կընէ տպավորվելու ատակ աչք ունեցող գրեթէ ամեն դիտողին վրա: Կատիճքն քեզ պահ մը. ու դուն հաճույքով կ'դիտես զայն իր ծուկալ գիծերուն մեջ և նշանալից ծայտ մը կուրվագծովի դեմքիդ վրա: Ու եթէ ծանոթ ես Հովնանու Գիրքին, հետաքրքրությամբ կ'ընթարես, որ հարազատ համամասնություն մը կա երկուքին ոճի և ոգիին միջև. երկուքն ալ երևութապէս նախնական ու ժողովրդային են, մատչելի ամենքին և հասկնալի ամենքէն: Խորհրդանշանական արվեստը իր բնական կատարելությունը գտած է այդ պատկերացումին մեջ, ինչպէս «սեմպոլիկ» գրականությունը իր գրավիչ կատարը գտած է Հովնանի մարգարեական գիրքին մեջ: Երջանիկ գուգահեռականություն մը կա երկուքին միջև, ուր գրականությունը և գծագրությունը զիրար գրկած են հարազատորեն:

Սակայն ավելի կարևոր է երկրորդ դեմ հանդիմանությունը հայ ժողովուրդին և Հովնանին: Այդ նախ կ'պատահի ամեն կիրակի, երբ Հովնանի սաղմոսը կերգենք Ավագ օրհնության մեջ: Օրինակ. «Ընդ Յովնանու անձն իմ ծփեալ յալիս ծովու. աղաղակեմ ի նեղութեան իմում առ փրկողդ եւ յոյս, լուր ձայնի իմում»: Կ'պատահի նաև Հովնանի տարեկան հիշատակությամբը մեր տոնացոյցին մեջ: Մեծ պահքէն երեք ուրբաթներ

առաջ Հովնան կուգա ամեն տարի իր տեղը գրավելու մեր տոնացոյցին մեջ, իբրև լրում մը կամ կ'նքումը ԱՌԱՋԱՎՈՐԱՅ պահքին, որ կ'հիշեցնէ նիւվեացվոց խիստ պահեցողությունը: Եթէ Աղթամարի արվեստագետը պատկերացուցած է պատմվածքի ամենէն դրամատիկ պահը, որ մասնավոր կոչում կընէ մեր երևակայության, Հայց. եկեղեցին ալ բռնած է այդ գրքին բարոյապէս ամենէն նշանակալից դէպքը և բանած է անոր վրա համապատասխան շարականներով:

Օրվան շարականներու եղանակները ծանրաբեռն և ծանրագնաց են ցորենի պարկերով լեցուն սայլի մը պէս: Կարծես մեկ ձայնանիշի այլազան արժեքներու վրա գրված նույն եղանակն է, որ կ'հնչեցնէ «Հարց»-են մինչև «Համբարձի» շարականները: Բառերն ալ պարզ են գրքի ոճին՝ և Աղթամարի քանդակին պէս: Անալափիկ երկու պարզ նմուշներ անոնցմէ:

«Ապաշխարությամբ ասրեցալ քաղաքն
նիւվեացվոց.
Լսել ձայնի մարգարեին՝ եղալ թողություն
մեղաց»:

կամ

«Որ լվար ձայնի աղոթից երկուտասան
բյուրոց
Եվ մանկանց տղայոց, ներող, գթած և երկայնամիտ.
Լուր այժմ և ինձ, որ կարդամս առ քեզ»:

* * *

Արդյոք այս երկու մարգերուն մեջ միայն շփում կամ կապ ունիք մենք Հովնանի հետ. ուրիշ նմանության գիծեր չկա՞ն իր և մեր միջև: Որոնեմք:

«ԶԱՐՈՋԵԼԸ» քրիստոնեական եկեղեցիի, հիմնական «ֆոնկցիոն»-ներէն մեկն է: Իր հիմնադրին և Փրկչին առաջնահերթ գործունեությունը եղալ այդ, և վերջին հրամանը՝ իր աշակերտներուն. «Գացեք, ուրեմն, բոլոր հեթանոս ազգերը ինձի աշակերտ ըրեք, մկրտեցեք զանոնք անունովը Հոր և Որդվո և սուրբ Հոգիի. և ստրվեցուցեք անոնց պահել ամեն ինչ, որ պատվիրեցի Ձեզի»: Ծնորհիվ այդ. պատվերին այսօր քրիստոնեական կրոնքը տարածված է աշխարհի գրեթէ բոլոր անկյունները: Ան-

սպով այդ պատվերին Հիսուսի աշակերտներին առնվազն երկուրը եկան մասնաշատտան և հիմը դրին այնտեղ քրիստոնեական եկեղեցիին:

Հովնանի մեղքը քարոզելու աստվածային պատգամին չանալը եղավ: Մի կերպ իր սրտեն չեկավ Աստուծո շնորհքին մասնակից դարձնելը մասնաշատտան, երբ մասնակցի անոնք իրեն արենակից ու կրոնակից չէին: Եթե Քրիստոսի աշակերտները մեկական Հովնան ըլլային, քրիստոնեությունը Պաղեստինի սահմաններեն դուրս պիտի չգար և զանցատեղի հրեական աղանդ մը պիտի ըլլար, եթե միայն իսկ պահեր իր գոյությունը: Քրիստոնեությունը իր աշտարակն տարածանքը կպարտի հայտնի կամ անհայտ բյուրավոր քարոզիչներու, որոնք արդարև կազմեն իր իսկական պարծանքները:

Հոովմի եկեղեցին այսօր արդար պարծանքով կրնա անդրադառնալ, որ ավելի քան 500 միլիոն հետևորդներ ունի աշխարհի ամեն կողմերը: Բյուզանդական եկեղեցին դարձի բերած ու դարերով հովված է պալ ժողովուրդները, որոնք երբեմն կկազմեն և այսօր ալ չեն դադրած կազմել փառքը և մեծամասնությունը իր գլխավորած եկեղեցիներու միասնականության: Բողոքական եկեղեցիներ աշխարհով մեկ տարածված են շնորհիվ ավետարանելու իրենց անհազ տենչին: Ղպտի եկեղեցին կրնա մատնանել հապեշական եկեղեցին իբրև իր դուստրը: Ասորի եկեղեցին անգամ, որ երբեմն թափանցեր էր Պարսկաստանի գրեթե ամեն կողմերը և Ավետարանի լույսը տարածեր էր Կեդրոնական Ասիո և Չինաստանի խորերը, այսօր ալ ունի Հնդկաստանի մալապար նահանգին մեջ ծաղկյալ պատմական քրիստոնեական հավաքականություն մը, իբրև իրեն դավանակից և դուստր եկեղեցի:

Իսկ մենք... ինչով կրնանք ներկայանալ առաջի Քրիստոս դատավորին, երբ մեզմեն հաշիվ պահանջե, թե ի՞նչ ըրած ենք իր շնորհած Ավետարանի քարոզության քանքարները: Կրնա՞նք ըսել. «Տեր, ինձի երկու քանքար տված էիր, երկուք ալ անոր վրա ես շահեցա...»: Աղվաններ չկան այսօր իբրեվ ուրույն եկեղեցի: Վրացիներ չեն իսկ ընդունիր, որ հալ եկեղեցիեն դրկված քարոզիչներով դարձի եկած են. ամեն պարագային այսօր մեզի հետ ի հաղորդության չեն: Կրնա՞նք արդարանալ արդյոք պատճառներ բերելով այն դժվար կացությունը, որուն մեջ ապրած ենք դարերով: Տարակույսե վեր է, թե դժվար պայմաններու մեջ ապրիլ ու պահել աստվածային ավանդը ինքնին մեծ արժանիք մըն է. սակայն այսօրվան արևելյան եկեղեցիներեն ո՞ր մեկը չէ գոյատևած նույնքան ծանր խաչերու ներ-

քև: Ավելին: Ոչ մեկ եկեղեցի ավելի ծանր ու կաշկանդյալ պայմաններու ներքև ապրած է քան առաջին երեք դարերու առաքելական եկեղեցին: Հակառակ այս իրողությունության սակայն ոչ մեկ եկեղեցի կրնա պարծենալ, թե առաքելական դարերու եկեղեցիեն ավելի՝ կամ առնվազն անոր չափ՝ ետանդուն և արդյունավոր եղած է քարոզչության մեջ...

Պատմական ու այժմեական իրականությանց լույսին տակ քացահայտ է նմանության գիծերը, որ կան հրեական եկեղեցիի մարմնացումը հանդիսացող Հովնանի և մեր եկեղեցիին միջև: Այսօր մեր ժողովուրդին ու մեր եկեղեցականության համար մեզմեն դուրս քարոզչություն կատարելու գաղափարն անգամ տարօրինակ պիտի թվի: Արդյոք չե՞նք կամենար մենք ալ, Հովնանին պես, ուրիշներուն «դառնալը չար ճանապարհներեն և աստվածգիտության գալը»: Նման հարցումին պատասխան անգամ չունինք, քանի որ չէ անցած մեր միտքեն: Առհասարակ այնպես կխորհինք, որ մեր ունեցածը մեզի համար լավ է, և բավ է. և ուրիշներուն՝ ուրիշներուն: Թող ամեն մարդ իր ունեցածը պահե... Այն ատեն սակայն ո՞ր պետք է տեղավորել տերունական վերջին պատգամը. «Գնացէք այսուհետև, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոս...»:

Գոնե ներքին առաքելություն ունենալինք: Գոնե մեր եկեղեցիեն դուրս ինկածները ներս բերելու աշխատանքին լծված ըլլայինք: Որեւէ ատեն մտքեն անցուցա՞ծ է Հայաստանյայց եկեղեցին գեթ՝ նման առաքելություն մը կազմակերպելը: Արդյունքը չէ կարևորը. ոչ ալ հաջողությունը, այլ նրման տրամադրություն մը ունենալը և այդ ուղղությամբ քայլեր առնելն է կարևորը: Տարօրինակ կթվի այսօր մեզի համար մինչեվ իսկ եկեղեցիով բեմեն քարոզելը գոտ ալետարանական հիմնական նյութերու մասին. օրինակներ.

«Եթէ կամիս կատարեալ լինել, է՞րթ, վաճառեա՞ զամենայն ինչ զոր ունիս, եւ եկ զկնի իմ»: Գեթ կիրարկելու համար զայն կուսակրոն հոգևորականության:

«Եթէ ոչ ոք ծնցի վերստին, ոչ կարէ տեսանել զարքայութիւն Աստուծոյ»:

«Տէր, առ յո՞վ երթիցուք մէք, զի զբանս կենաց յաիտենականաց ունիս դու»:

«Տէր իմ եւ Աստուած իմ». Քրիստոսի համար ըսված:

«Առանց իմ ոչինչ կարէք առնել»: Այլովքըն հանդերձ:

Մեզմեն ոմանց համար եթե ոչ իմաստե գորկ՝ գեթ կասկածելի բառեր են օրինակ. «Ապաշխարանք», «Փրկություն», անձնական «հաղորդակցություն» Քրիստոսի հետ

և նմաններ, որոնք կարևոր տեղ կգրալեն Ավետարանի ուսուցման մեջ: Հաճախ այս գաղափարները կնկատվին բողոքական ապրանքներ, որոնցմե հեռու պետք է կենալ: Մյուս կողմեն երբ մեկը եկեղեցական իշխանության, միության, օրենքի և կարգ-կանոնի գաղափարները կփորձե շեշտել, կկարծվի, որ կաթոլիկության մոսայիկայեն եւ արական է, հակառակ անոր, որ Քրիստոս կըսէ. «Ամէն ասեմ ձեզ, զոր կապիցէք յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկինս» (Մատթ. ԺԸ 18): Կամ երբ Պողոս ստաքլալ կհորորէ. «Ամենայն ինչ ձեր պարկեշտութեամբ եւ ըստ կարգին լինիցի» (Ա. Կոր. ԺԴ 40):

Արդարեւ ալեկոծության բռնված է այսօր նաև մեր եկեղեցիի նալը: Արտաքին ազդակներ չեն այդ ալեկոծության պատճառները, այլ՝ ներքին: Դժբախտաբար ալեկոծության պատասխանատուները մտած են նալուն խորշը, «կքնանան և կխորդան»,

ըստ Հովնանի: Սակայն անգամ մը որ համոզում գոյացուց Հովնան, թէ ինք էր պատճառը այդ ալեկոծության, պատրաստակամություն հաշտեց, որ ծով նետեին զինքը, քան թէ պատճառ դառնար այդչափ մարդերու կորուստին: Մեր ակնկալածը մեր եկեղեցիին «Նալը խորտակվելու վտանգին» առաջնորդողներեն Հովնանի քաջությունը չէ, այլ՝ նիւկեացվոց լրջությունը «Աստուծո հալատալու» և «սխալ ճամբայեն դառնալու», որպեսզի Հայաստանյայց եկեղեցին «չկորալի» այս ալեկոծության պատճառով:

Այս է Ավետարանի մեջ ակնարկված «Հովնանի նշանը»: «Զի ինչպես Հովնան նշան մը եղալ նիւկեացիներուն, որոնք ապաշխարեցին իր քարոզությամբ, նույնպես պիտի ըլլա նաև ՄԱՐԴՈՒ ՈՐԴԻՆ (Քրիստոս) այս ազգին համար»:

Պիտի ըլլա՞րդոյք Քրիստոս այդ «Նըշանը» նաև մեր ազգին համար:

